

УДК 811.11'25+82-84

Ніна ДЕЛ-РИО, Ларіса ТАЛАЛОВА

ПЕРЕДАЧА РЕАЛІЙ ІСПАНОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ У АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

У статті були проаналізовані прийоми перекладу (культурного трансферу), використані перекладачкою-білінгвом для передачі реалій в англomовній версії роману «Голова гідри» Карлоса Фуентеса.

Ключові слова: теорія культурного трансферу, прийом транслітерації/транскрипції/калькірування, популярність денотата в культурі вихідна мова та мова перекладу

Теорія культурного трансферу в тому вигляді, в якому його розуміє один з її творців Мішель Еспань, є, по суті, теорія перекладу, в прямому і переносному сенсі, оскільки усяке засвоєння культурного феномену є вже саме по собі переклад своєю культурною мовою, при якому щось змінюється в приймаючій культурі, а щось і в культурі тієї, що впливає.

«Компаративізму <...>, – писав Еспань, – що виходить з ідеї «особості» кожної культури, навіть коли йдеться про вплив однієї культури на іншу, теорія культурного трансферу протиставляє не просто вивчення одночасно декільких культурних і національних просторів, але і вивчення імбрікацій, вкраплень, трансформацій, які при всякому зіткненні культур проявляються рівно в тій, що впливає і в тій, що приймає культурах. Тим самим в розрахунок береться не бінарна опозиція – дві культури, одна з яких осмислюється як культура-реципієнт, тобто культура приймаюча, – але конструкція набагато складніша» [2, с. 1–2].

У таку ускладнену конструкцію слід ще додати вивчення супутніх культурному трансферу чинників: у стосунках культур, що впливає і приймає, завжди є присутнім деякий третій (і більш) чинник(и), вважає координатор російсько-французького проекту «Культурний трансфер. Історія германського світу» (у співпраці з лабораторією М. Еспаня Національного центру наукових досліджень Франції) Е.Е. Дмитрієва [1].

Якщо ж казати про переклад у прямому розумінні цього слова, то очевидно, що перекладений текст ніколи не дорівнює оригіналу,

і навіть при найточнішому перекладу стільки ж привносить в ту культуру, мовою якої він перекладається, скільки і в ту, з мови якої він перекладався.

Відштовхуватимемося від культурологічного терміну «культурний трансфер» і розглянемо його на прикладі роману, що не перекладався російською мовою, «Голова гідри» одного з найблисучіших інтелектуалів Латинської Америки нашого часу Карлоса Фуентеса (C. Fuentes. La cabeza de la hidra), а саме на його перекладі англійською мовою, зробленим перекладачкою-білінгвом Маргарет Сайерс Педен (Fuentes, C. The Hydra Head /Tr. from the Spanish by M. Sayers Peden. – N.Y.: Farrar Straus Giroux, 1978). Помітимо, що автор – один з тих, з чийм ім'ям пов'язано оновлення не лише самої мексиканської літератури, але і зліт «нового» латиноамериканського роману, який став чи не останнім беззастережним сплеском художньої літератури ХХ ст. [мексиканський письменник, критик, теоретик літератури, громадський діяч Карлос Фуентес помер 15 травня 2012 р. в госпіталі «Лос Анхелес де Педрегаль» Мехіко у віці 83 років]; він ввібрав в себе культуру різних країн: син дипломата, він вів космополітичний спосіб життя; вчився в Мехіко, Женеві; пізніше сам як дипломат служив у Парижі, Лондоні, інших столицях світу. Викладав в більшості найбільш авторитетних університетів США, багато подорожував по світу. Текст роману містить у собі коштовну страноведчеську інформацію, яка в першу чергу виявляється в словах-реаліях.

Вони надають художньому тексту місцевий колорит. Жанр роману (політичний детектив) визначає його стилістику і, тим самим, виявляє головне з якостей слів-реалій – стилістична якість.

Для аналізу методом суцільної вибірки (291 сторінка тексту) було отримано 266 одиниць безеквівалентної лексики (БЕЛ), з яких 52 одиниці не іспаномовного походження є БЕЛ для мови перекладу (МП), 115 одиниць є БЕЛ для вихідної мови (ВМ) з англійського, французького, італійського і інших мов і лише 119 є одиницями БЕЛ іспаномовного походження для тексту МП, які і були проаналізовані.

Поєднуючи тематичні підстави угруповання з історичними, ми виділили в загальному блоці дослідженого матеріалу наступні рубрики:

- 1) політичні, державні, релігійні організації;
- 2) військова тема;
- 3) предмети культу, церкви, монастирі;
- 4) мистецтво: музичні групи, музичні терміни, інструменти, музичні твори, п'єси, романи, картини, художники, письменники, фільми;
- 5) назви блюд, напоїв, продуктів;
- 6) міські топоніми;
- 7) музеї, історичні місця, будівлі, пам'ятники архітектури;
- 8) історичні персонажі, події;
- 9) засоби гігієни;
- 10) назви компаній;
- 11) лікарні, готелі, розважальні заклади, магазини, підприємства харчування;
- 12) міський транспорт;
- 13) гроші;
- 14) автомобілі;
- 15) одяг;
- 16) звернення, вітання;
- 17) історизми;
- 18) учбові заклади;
- 19) назви періодичних видань;
- 20) будови;
- 21) алюзії;
- 22) прізвиська;
- 23) різне.

Розподіл реалій по рубриках носить умовний характер, оскільки відбувається деяке змішення різних видів реалій, не завжди легко встановити місце реалії в часовому аспекті, багато реалій можна віднести одночасно до декількох рубрик. Розглянемо отримані результати: у МП іспаномовна БЕЛ представлена у наступних 16 розрядах, які можуть бути об'єднані у наступні групи:

1. Ономастична БЕЛ:

- міська топонімія – 61 одиниця;
- ергоніміка: лікарні, готелі, розважальні заклади, магазини, підприємства харчування (14); музеї, історичні місця, будівлі, пам'ятники архітектури (11); назви компаній (3); учбові заклади (4); назви періодичних видань (1); міський транспорт (1);

- антропоніміка: історичні персонажі (1); прізвиська (3); алюзії (6);

- прагоматоніміка: мистецтво: музичні твори, фільми (5).

2. Екзотізми: назви блюд, напоїв, продуктів (11); одяг (2); будови (2); різне (4); міський транспорт (1); гроші (2); звернення, вітання (3); прізвиська (1); предмети побуту, мистецтво (2), вигуки (1).

Не можна також обійти увагою блок БЕЛ у ВМ, а також групу БЕЛ у МП, в основі якої лежать не іспанська і англійська мови. У першому представлені майже всі рубрики, за винятком назв міського транспорту і грошових одиниць, а в другій – ще і міські топоніми; засоби гігієни; назви компаній; будови.

Ці одиниці БЕЛ представляють широкий спектр реалій інших культур – американської, британської, німецької, іспанської, французької, італійської, єврейської, арабської і російської (це, як вже було сказано, пов'язано з тематикою твору) і, відповідно, мають походження з цих мов. Всі три групи БЕЛ відображають щонайширшу панораму мексиканської дійсності.

Звернемося до конкретних прикладів з цього твору і проаналізуємо прийоми перекладу, використані перекладачкою для передачі цих реалій у МП. У 90% випадків (109 одиниць) перекладач використовує прийом транслітерації/транскрипції, зберігаючи всі особливості іспанської орфографії, 10% аналізованої БЕЛ передається за допомогою калькування або часткового калькування, і лише у одному випадку – це описовий переклад.

Вибір перекладачкою прийому «транслітерація/транскрипція» в якості ведучого для передачі більшості одиниць БЕЛ виправданий, він дозволяє яскраво передати колорит тексту-оригіналу.

Гідністю цього прийому є його надійність, оскільки перекладач, по суті справи, передає лише його графічну або фонетичну оболонку, тим самим уникаючи тлумачення нового поняття і пов'язаного з цим ризику невірної його інтерпретації.

Міра розуміння одиниці БЕЛ, переведеної цим прийомом, залежить від багатьох чинників.

1. Схожа або однакова графіка іспанських і англійських слів, напр.: *hospital* (ісп.) – *hospital* (англ.); *restaurante* (ісп.) – *restaurant* (англ.); *avenida* (ісп.) – *avenue* (англ.), що мають

однакове значення або одне із значень яких збігається у двох мовах: **colonia** (ісп.) – **colony** (англ.); **zona** (ісп.) – **zone** (англ.), сприяє повному розумінню реалії.

*The driver rolled along the **Avenida 5 de Mayo** with his hand srtuk out the window, index finger raised, announcing that his taxi cost only one peso, and followed a fixed rout from **the Zócalo** to **Chapultepec Park**.*

*My name is Licha and I work at the **Hospital de Jesús**.*

*This reminded Felix that he had to be at the **Restaurante Arroyo** in **Tlalpan** by lunchtime.*

*By the time they're accepted in **Lomas de Chapultepec** and bubbling on the back burner prior to being accepted in the **Colonia Guerrero**, light-years have passed and Ungaro is showing his new Siberian or Manchrian line.*

*It was dusk when he awakened, the time the fashionable **Zona Rosa** comes alive with young Lotharios roving the streets, the horns of convertibles blasting the Marseillaise.*

Зрозуміло, що **Colonia Guerrero** і **Zona Rosa** – житлові райони, статус яких ясний з контексту і не вимагає додаткових уточнень.

*In front of the **Palacio de Bellas Artes**, a dark, fat woman stopped the taxi.*

У цьому прикладу **the Palacio de Bellas Arte** досить адекватно сприйметься англомовним читачем, має схожу з англійською мовою графіку і значення. Крім того, подібне явище є і в культурі США, на чію аудиторію і розрахований переклад: напр., **Boston Museum of Fine Arts** або **Bronx Museum of the Arts**.

*... as they say, your bullet went astray and passed instead through the shoulder of the honorable Professor Bernstein, a member of our **National Academy**, a professor of the **Universidad Nacional**, a recipient of the **National Prize in Economics**....*

Реалія **Universidad Nacional** також розуміється англомовним читачам у повному обсязі.

2. Контекст значною мірою визначає повноту розуміння реалії:

***The Ostería and Alfredo's**, facing one another across the arcade between **Londres, Hamburgo, and Génova**, sounded too Roman, and the Focolare on Hambugo, too generic, so Felix walked toward **La Góndola** on the corner of **Génova** and **Estrasburgo**.*

Цілком зрозуміло, що **Londres, Hamburgo, Génova** та **Estrasburgo** – це вулиці, а *the Ostería, Alfredo's* та *La Góndola* є ресторани.

Із наступних прикладів англомовний читач без зусиль здогадається, що *plaza* та *calle* – площа та вулиця.

And it had been years since he'd walked down Madero toward the Plaza de la Constitución.

Felix walked the shot distance separating the Hilton from the Gayoso Mortuary on Calle Sullivan.

Недолік транслітерації (механічна передача БЕЛ незавжди дозволяє розкрити читачеві змістовну сторону поняття) компенсується примітками.

Розглянемо слідуючи приклади.

When we reached the huge square of Zócalo, Felix Maldonado recalled this as he was blinded by a dark, brilliant, harsh sun as remote and cold silver.

Перекладачка додала уточнення *square*, оскільки *El Zócalo* – головна площа Мехіко, і поважно, щоб читач це зрозумів однозначно.

... Ruth is Felix's wife, he thought as he searched for a parking place near the narrow Callejón del Santísimo.

У цьому прикладу перекладачка дала визначення *narrow*, застосувавши елемент описового перекладу (оскільки *Callejón* – вузька вуличка).

But an idiot cashier had asked for what no one ever required at the Hilton or the Jacarandas Club, an identifying photo.

У випадку з *Jacarandas Club* – те, що це мережа готелів, розуміється читачем однозначно.

3. Загальна або широка популярність денотата у культурі вихідна мова (ВМ) і мова перекладу (МП):

Come on, she was in a hurry, she had to give an injection to a tourist, a gringo tourist dying of tuphoid.

He moved away as Abie announced with grandiloquent gestures and elaborate passes of an imaginary cape that was going to fight four yearling bulls at the end of the party. Torero!

Within a few minutes, the dazzling patio of Sanborns would be an oven.

... Felix clasped his machete more tightly in hand, ...

Tequila and hors d'ouvres, nothing more.

*From the street, he could hear **the mariachis in the Arroyo.***

*From the next room came the drone of **Ave Marías** and the pervasive odor of funerals wreaths.*

*Violet eyes flecked with gold, Felix recalled, helping himself to **tortilla chips** with **guacamole**, an extraordinarily beautiful Jewish woman with black hair and a preference for **décoltage**.*

*As he removed the white **sombrero** he'd bought in the airport at Coatzacoalcos, Felix confirmed in the bathroom mirror that his hair was beginning to grow back ...*

Слова **patio, gringo, machete, tequila, mariachi, tortilla, guacamole, sombrero** відомі всім, і у США теж. У випадку з **sombrero** – йдеться не про національний мексиканський головний убір, а про звичайний капелюх з полями. Але ця лексична одиниця (ЛО) розглядається перекладачкою як одиниця БЕЛ, оскільки є диференційованим поняттям: головний убір з полями (на відміну від англійського недиференційованого **hat**).

*Ashenden and Richard Hannay had behind them the heritage of Shakspeare, my poor agents had **Cantiflas** in **The Unknown Policeman**.*

Cantiflas – це мексиканській комедійний актор Кантифлас (Fortunio Mario Alfonso Moreno Reyes), якому присвячена зірка на Алеї Слави у Голівуді, таким чином, він широко знайомий англомовному читачу.

Перекладачка абсолютно правильно застосовує прийом транслітерації при передачі звернень, вигуків та алюзій:

Sir?** Shall we bring up your suitcase, **Señor Velázquez?

*Maldonado could reply with a light joke, Costly, **Señor Presidente**, only up, **Señor Presidente**.*

*I'm sorry, **Licenciado**, but can you give me the number?*

*And such a shame for you, **Licenciado Velázquez**.*

Якщо форма іспанського звернення **Señor** має повний аналог в англійській мові – **sir**, то ЛО **Licenciado** як звернення є одиницею БЕЛ: так в Латинській Америці звертаються до юристів, а головний герой Фелікс Малдонадо – юрист.

*"**Whew**, aren't we rough tonight?" laughed Rosita, and hummed the first bars of the bolero "**Perfidia**".*

У тексту ВМ для звернення а також для привертання уваги використовується звичайна для іспанської мови форма *oye* («послухай»). Спроба перекладачки передати це якоюсь подібністю звукоудовання *whew* здається невдалою: в англійській мові існує форма привертання уваги *well*, або у цій ситуації можливо передати це, стусував прийом калькування – *listen*.

Through the motel window he could hear the olés! from the small bullring.

Вігук *olé* є відомий в світі елемент іспанської культури тауромохії (бою биків), що не має аналогів в інших мовах.

Felix stepped aside, and Simon Ayub entered with the blond-conquistador swagger that had so annoyed Felix ever since the Lebanese had first come to his office in the Ministry of Economic Development.

You give yourself the luxury of being all things, Machiavelli and Don Juan.

Алюзії настільки ємко передають характеристику персонажу, що кращим способом їх передачі у МП буде транслітерація, як у випадку *the blond-conquistador swagger* і *Don Juan*, навіть якщо літературний персонаж не дуже відомий.

They call him El Machete.

У цьому прикладі передача прізвиська способом транслітерації адекватна: як було вже сказано раніш, *machete* (великий ніж типу палаша для рубки цукрової тростини) – дуже відоме у США слово, тому це прізвисько зрозуміло американському читачу у повному обсязі.

Але треба відзначити, що застосування транслітерації/транскрипції при перекладі не завжди виправдане. Покажемо це на наступних прикладах.

It was dusk when he awakened, the time the fashionable Zona Rosa comes alive with young Lotharios roving the streets, the horns of convertibles blasting the Marseillaise

Але алюзія *young Lotharios roving the streets* може не зрозуміти: *Lothario* – синонім спокусника з «Дон Кихота» Сервантеса. Ансельмо просить свого друга Лотаріо випробувати на вірність свою дружину, і останній в неї закохується. Було б доречніше удатися до роз'яснення і додати, наприклад, слова *lover* або *seducer*.

On the corner of Juárez and San Juan de Letrán, in front of Nieto Regalos stood a fat woman in a cotton dress; ....

У цьому случаї переклад *Nieto Regalos* також був би виправданий методом конкретизації, бо, по-перше, ця подробиця не важлива для сюжету, по-друге, з контексту зрозуміло, що звісно, що це є магазин, и, по-третє, для іномовного читача цілком не ясно, що у ньому продається (під такою назвою є така мережа магазинів, де продаються ножі).

Just before the traffic circle at El Caballito in front of the Ambassadeurs Restaurant, two nuns calmly entered the taxi.

З контексту ясно тільки, що *El Caballito* – площа. Але *El Caballito* – місцева назва кінного пам'ятника Карлосу IV Іспанському на площі *Manuel Tolsá*. Тому у цьому випадку є підстава застосувати конкретизацію і перевести *El Caballito* як *the square*.

... thank you for saving me when the Flecha Roja bus went into the barranca in Mazatepec...

Транслітерація ЛО *barranca* перетворена перекладачкою на одиницю БЕЛ. На відміну від *sombrero* у іспанського слова *barranca* є варіанти перекладу – *ravine, ditch, side drain*.

The cambujo opened the hand, grinning like the little laughing heads of La Venta artifacts.

Навряд читачі знають, що *La Venta* – археологічний пам'ятник, центр ольмекської культури VIII–IV ст. до н.е. в штаті Табаско, і у ольмекських фігурок похмурий вираз обличчя, що може бути виражено ЛО *dismal* (гнітючий), тобто застосований такий прийом трансформації як конкретизація.

Одиниця БЕЛ, яка перекладена способом **калькірування**, має значення, рівне сумі значень її компонентів. Приклади – словосполуки, їх елементи організовані по граматичних правилах мови, що перекладається.

He checked the time by the clock in the Latin American Tower.

(ісп. *Torre Latinoamericana*)

But he couldn't help it, he'd been too exhausted, and had slept through it in the room on Génova Street.

Felix, the cinema buff of Fifty-third Street, thought of Raimu in The Baker's Wife.

(ісп. *La mujer del panadero*)

*Ashenden and Richard Hannay had behind them the heritage of Shakespeare, my poor agents had Cantiflas in **The Unknown Policeman** (ісп. **El gendarme desconocido**)*

У слідуючим пикладі іронія автора зрозуміла. Англомовному читачеві заміна *Maja* на *Majo* байдуже (в англійського іменника категорія роду прихована), тому перекладачка, використовуючи контекст, калькуючи авторський варіант *su pequeño goyesco Majo desnudo*, трансформуючи іспанський прикметник *goyesco* в ім'я власне *Goya*, дає повну картину того, що відбувається: лежачий в ліжку голий коханець.

*Your little **Goya Majo Nude** here already admitted that Memo was in the habit of lending his plates if you paid him enough.*

Але:

*Fastidiously, she read the accounts of a rape, a burglary in the San Rafael district, an armed robbery at **the Masaryk Branch** of the Banco de Comercio, and then the details of a particular gruesome crime: this morning, at daylight, at the Suites de Génova, a woman had been found brutally murdered, her throat cut.*

У ЛО *the Masaryk Branch of the Banco de Comercio* елемент *Masaryk* багатозначний, не зрозуміло, що йдеться про відділення банку на площі Масаріка. Перекладачеві слід було додати слово *square* – *the Masaryk square Branch* (порівняй: *the Catholic Queen Isabella*, [ісп. *Isabel la Católica*]: *A Jew in a bullring, facing a snorting reddish-brown bull, was Sephardic revenge against the Catholic Queen Isabella*).

У плані описового (роз'яснювального) перекладу виділимо ЛО *un pesero* (маршрутне таксі, вартість проїзду в якому один песо), яку перекладачка передала через лексико-граматичну трансформацію *a one-peso cab*. Відсутність же прикладів наближеного (що уподібнює) перекладення пояснюється тематичною рубрикацією одиниць БЕЛ – це місцеві назви.

Так, на допомогу історичній семантиці приходять теорія культурного трансферу, яка робить акцент не стільки на історичності реалій, скільки на їх «культурному переміщенні» – на тих семантичних зрушеннях, які виникають при їх імпортуванні з однієї культури в іншу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дмітрієва Е.Е. Теорія культурного трансферу та компаративний метод в гуманітарних дослідженнях: опозиція або спадкоємність? // Питання літератури. № 4, 2011. (Дмитриева Е.Е. Теория культурного трансфера и компаративный метод в гуманитарных исследованиях: оппозиция или преемственность? // Вопросы литературы. № 4, 2011)

2. Espagne M. Les transferts culturels franco-allemands. – Paris, 1999.

Н. ДЕЛ-РИО, Л. ТАЛАЛОВА

**ПЕРЕДАЧА РЕАЛИЙ ИСПАНОЯЗЫЧНОГО
ПРОИСХОЖДЕНИЯ В АНГЛОЯЗЫЧНОМ ХУДОЖЕСТВЕННОМ
ТЕКСТЕ**

В статье проанализированы приемы перевода (культурного трансфера), использованные переводчиком-билингвом для передачи реалий в англоязычной версии романа «Голова гидры» Карлоса Фуэнтеса.

Ключевые слова: теория культурного трансфера, прием транслитерации/транскрипции/калькирования, известность денотата в культуре исходного языка и переводимого языка

N. DEL-RIO, L. TALALOVA

**SPANISH LOANS TRANSLATION IN THE ENGLISH
LANGUAGE TEXT**

The article illuminates the samples of translation transformations (cultural transfer) done by the bilingual translator for the adequate borrowings manifestation in the English language version of “The Hydra Head” by Carlos Fuentes.

Key words: cultural transfer theory, transliteration/transcription/loans transformation methods, denotatum recognition in the culture of the original language and the target language.